
مسئله‌ی ایران

(مجموعه مقالات)

نوشته‌ی
مقصود فراستخواه

www.ketab.ir

سرشناسه: فراستخواه، مقصود، ۱۳۳۵ -
عنوان و نام پدیدآور: مسئله‌ی ایران (مجموعه مقالات)، نوشته‌ی مقصود فراستخواه.
مشخصات نشر: تهران: نشر آگاه، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۱۶/۵ × ۲۳/۵ س.م، ۶۹۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۱۶-۴۴۶-۰
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
موضوع: مسائل اجتماعی -- ایران
Social problems -- Iran
رده‌بندی کنگره: HN۶۷۰/۲
رده‌بندی دیویی: ۳۶۱/۱۰۹۵۵
شماره‌ی کتابشناسی ملی: ۸۴۳۱۰۴۲

مقصود فراستخواه

مسئله‌ی ایران

(مجموعه مقالات و گفت‌وگوها)

چاپ یکم: زمستان ۱۴۰۰، آماده‌سازی و نظارت بر چاپ، دفتر نشر آگاه

(صفحه‌آرایی: سمیه حسینی)

لیتوگرافی: طاووس رایانه؛ چاپ: منصور؛ صحافی: کیا

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

همه‌ی حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است.

انتشارات آگاه

خیابان انقلاب، بین منیری جاوید و ۱۲ فروردین، شماره‌ی ۱۳۴۰. تهران ۱۳۱۴۶

تلفن: ۶۶۴۶۷۳۲۳ ۶۶۴۶۰۹۳۲

دفتر نشر آگاه: agaah.pub@gmail.com

فروش اینترنتی: www.agahbookshop.com

قیمت: ۳۰۰,۰۰۰ تومان

فهرست

پیش‌گفتار

فصل یکم: خرد و عرفان ایرانی

- تیپ‌خردورزی شادمان ایرانی؛ بررسی موردی ابن‌سینا
کسوف شمس؛ تأمل در پارادوکس‌های نسبت انسان امروزی ایرانی با متون کهن عرفانی
بررسی تطبیقی مولوی و حافظ از منظر جامعه‌شناسی ادبیات
زندگی و زبان حافظ در مواجهه با جهان ایرانی
عشق و جایگاه آن در زیست جهان ایرانی
آشنایی‌های غریب علوم و عرفان

فصل دوم: تمدن، تجدد و هویت ایرانی

- ایرانی‌بودن ما
فکر ملی ایرانیان: کثرت در وحدت
فدرالیسم و دولت-ملت در ایران
پنج معضل در فهم ترکیب تمدن/تجدید ایرانی
تقدیر و تجدد
حس ملی و بازنمایی‌های ایدئولوژیک آن در هویت ایرانی
آیا ایرانیان عرب‌ستیزند؟

فصل سوم: فرهنگ و زندگی ایرانی

- ایران و خصیصه‌ی میان‌فرهنگی با تأملی انتقادی در خرد معاصر ایرانی و طرح توسعه در ایران
دلالت‌های بهار بر جاری اعماق زندگی ایرانی
اقتصاد معیشتی انسانیت ما را تباه می‌کند
چرا مفهوم جدید اوقات فراغت در ایران موضوعیت خود را از دست می‌دهد
روزگاری که کتاب‌ها «اهلی» می‌شوند

- ۱۳۷ فصل چهارم: مصائب ایران
 ۱۳۹ سرمایه‌ی اجتماعی سرگردان
 ۱۴۳ پلاسکو و نشانه‌شناسی یک ازدحام؛ ضرورت‌های بازگشت به الگوی توسعه‌ی اجتماع‌مدار
 ۱۴۷ نقد مردم؛ مرتب سایه‌های بلند خویش را تعقیب می‌کنیم
 ۱۵۳ ایران؛ جامعه‌ی خطر و الگوی مطلوب مواجهه با مخاطرات
 ۱۶۳ برساخته‌شدن اجتماعی یک رویداد طبیعی
 ۱۶۷ ریشه‌های بحران اخلاقی در جامعه‌ی کنونی ما
 ۱۷۹ اعتماد، سرمایه‌ی اجتماعی بربادرفته
 تنهایی هستیم در میان تن‌ها؛
 ۱۸۵ حسن تنهایی و غریبگی در انبوه‌های از دانشگاه، فرهنگ و رسانه

- ۱۹۱ فصل پنجم: نخبگان ایرانی
 ۱۹۳ تأملی درباره‌ی محمدعلی فروغی
 ۲۰۱ تأملی درباره‌ی محمد مصدق
 ۲۱۱ غلامحسین صدیقی؛ کنش‌گر مرزی
 ۲۱۷ بازرگان؛ سیاست لیبرال‌منش و الهیات راست‌کیش
 ۲۲۵ اخلاق سیاسی بازرگان؛ دوست‌داشتن مردم بدون سواری گرفتن از آن‌ها
 ۲۳۱ سوژه‌ی ایرانی از پا می‌افتد و کوتاه می‌آید
 ۲۳۷ چرا طبقه‌ی متوسط ما ضعیف است؟
 ۲۴۱ سلبریتیزه‌شدن و بحران روشنفکری کلاسیک
 ۲۵۱ چرا نخبه‌ها می‌روند و نمی‌آیند؛ به جای این‌که بروند و بیایند
 ۲۶۳ با نخبه‌هایمان چه می‌کنیم؟

- ۲۷۱ فصل ششم: توسعه‌ی ایران
 ۲۷۳ ماتریس نهادی توسعه
 ۲۸۱ توسعه، کنش و منش
 ۲۹۷ توسعه‌ی سیاسی؛ نگاهی از پایین
 ۳۰۳ توسعه‌ی انسانی؛ شمه‌ای از مسائل آموزش در ایران
 ۳۱۳ ایران؛ جامعه‌ی معطل
 ۳۲۳ توسعه و علم در ایران؛ طرح ناتمام

- ۳۳۵ فصل هفتم: سازمان اجتماعی، حوزه‌ی عمومی و جامعه‌ی مدنی ایران
 ۳۳۷ نخبگان معمولی و جنبش‌های کوچک اجتماعی در ایران
 ۳۴۹ اخلاق فردگرایانه و اخلاق دیگردوستی در نهادهای مدنی؛ فتوت و جوانمردی در ایران
 ۳۵۳ مدینه‌ی عاقله با مدینه‌ای تحت نظر عقل کل‌ها؟

موانع عقلانیت اجتماعی بررسی موردی هجوم دانش آموزان به رشته‌ی تجربی کنکور
فلسفه‌ی پینا؛ اختلاف بر سر حقیقت را چه کنیم؟

فصل هشتم: تحولات معاصر ایرانی

تحولات شهر ایرانی

تولد سوژه‌ی زن ایرانی؛ بی‌بی خانم

جامعه‌شناسی شهرها در مشروطیت؛ مقایسه‌ی سه حوزه‌ی شهری تبریز، تهران و اصفهان

نهال مشروطه در آب‌وهوای ایران خوب رشد نکرد

طبقه‌ی متوسط در ایران

برنامه‌ی فولبرایت؛ تأمل در مناسبات آمریکا و ایران

چرا انقلاب شد؟

فصل نهم: سیاست ایرانی

دموکراسی و عدالت در ایران

مدل گذار به دموکراسی در ایران امروز

شکاف دولت-ملت در جامعه‌ی ایران؛ ریشه‌ها و آینده‌ی آن

عبور از پارادایم کلاسیک سیاسی

اخلاق سیاسی، بلوغ سیاسی، انتخابات و پرپولیس

انتخابات و خلیقات ایرانی

هوش سیاسی ملت‌ها نیز کاسته و افزوده می‌شود و دموکراسی نیز آموختنی است

سیاست‌های انتقادی روشنفکران نسبت به حکومت پهلوی

درباره‌ی اعتراضات اجتماعی دی‌ماه ۱۳۹۶

حکمرانان نشانه‌های اجتماعی را جدی نمی‌گیرند

شکست سیاست و دیپلماسی در ایران و مخاطرات آن

اصلاحات ضعیف برای این مشکلات کارساز نیست

عقل سیاسی و عقلانیت سیاسی

شرایط امکان مطالبه و کنش جمعی

شرایط امکان صلح؛ جزمیت، عقلانیت، فهمانیت، شفقت و بینانیت

دولت اسلامی عراق و شام؛ امر اجتماعی، امر گفتمانی، امر تکنیکی و امر سیاسی

فصل دهم: زیر پوست جامعه‌ی ایرانی

چکه‌ی جهان بی‌قرار ایرانی در گذر از دهه‌ی هشتاد به دهه‌ی نود خورشیدی

دوره‌ی «پساروشنفکری»

دشواری امید در ایران

خصیصه‌ی ژانوسی جامعه‌ی ایران و بحران امید

پیش‌گفتار

مدتی است در این مثنوی تأخیر شد....

آنچه در این کتاب فراهم آمده بخشی از گفتارها یا گفت‌وگوهای دهی هشتاد و نود است. درد مشترک در همه‌ی این‌ها همان است که نام کتاب شده است. مسئله‌ی ایران مسئله‌ی همه‌ی ماهایی است که در این سرزمین زندگی می‌کنیم و حتی اگر به غلغل یا دلایلی در این‌جا و آن‌جا جهان پراکنده گشته‌ایم، همه یک جمع متفرق‌ایم — دیازپورای ایرانی گفته می‌شویم — و همه به یک خاک و یک تاریخ و یک تمدن تعلق داریم. ایران کشور ماست، پهناور، با تاریخی دراز و گونه‌گونی به‌غایت فراوان مثل رنگین‌کمان. سفر تاریخی این سرزمین پرماجرا، راه‌اش صعب و سنگلاخ، و سوانح ایامش بسی زیاد بوده و هست. اما هم‌چنان تا به امروز نفس نفس کرده و دوام آورده است. خسته و سرگردان شده، اما از پای درنیامده است. زندگی این‌جا هم‌چنان جاری است. ایران ارزش زیستن و ارزش اندیشیدن دارد.

فصل نخست به خرد و عرفان ایرانی اختصاص یافته؛ دریغ است ایران که خدای او نیز خدای جان و خرد بود و زرتشت و بزرگمهر و برزویه و فردوسی داشت و خیام و ابوریحان و رازی، و ابن‌سینا و ابن‌مسکویه و مولانا و حافظ و بسیار ستارگان دیگر در آسمانش بود. زمین، هر چه هم ناهموار، در زیر این آسمان‌ها لابد ارزش گام‌زدن دارد. این بزرگان خود هر کدام مرغی مسئله‌خوار بودند و نه عنکبوتان که مگس قدید کنند، همین از فقر و شکوهمان‌بس. در این فصل از معماگونه‌ی خرد شادمان ایرانی و از عشق و عرفانش بحث شده است و از شمس و از ذهن و زبان حافظ، و ترک جمعیت از زلف پریشان و مابقی چیزها.

عنوان فصل دوم «تمدن، تجدد و هویت ایرانی» است. در این فصل سخن از هویت تمدنی و نیز هویت متجدد ایرانی به میان آمده است. این «ما» کیست که به او ایران گفته می‌شود؛ «مابودگی» ما در عین دوام، تحول داشت، در عین کثرت، وحدت داشت. اقوام و مذاهب و آیین‌ها و فرهنگ‌ها و زبان‌ها و سرمایه‌ها و هنر و ادبیات متنوع که هر کدام ریشه در این سرزمین کهن دارد. ایرانی بودیم و در همان حال جهانی. این جایی و آن جایی. ایران یک معما بود و هست؛ یک مسئله و یک راه‌حل. تقدیرگرایی معضل بزرگی بود تا به امروز. آنچه کم داشتیم تدبیر انسانی و کار و کنش و روش‌ها و راهبردهای هویتی بود و کژتایی بازنمایی‌های ایدئولوژیک از آن. هویت آموختنی و ساختنی است.

با خاطره‌ی هویت در فصل سوم به فرهنگ و زندگی ایرانی برمی‌گردیم. ابتدا از خصیصه‌ی «درمیان‌بودگی» (بیناتیت) بحث می‌شود که نویسنده آن را از فیلسوفان میان‌فرهنگی وام گرفته است و تعلق نظری جدی بدان دارد.